

8 Közli: Turai Hedvig, Anna Margit publikálatlan Ph.D. dolgozata

9 A naplórészletek az *Ars Hungarica* 1984/1. számából valók, ahol a teljes szöveg először került kiadásra Pataki Gábor és György Péter gondozásában.

10 Könnyebben hozzáférhető: Komlós Aladár: Magyar zsidó szellemtörténet a kezdetektől a holokausztig. (Múlt és Jövő Kiadó, 1997)

11 Reprodukciója megtalálható Kőbányai János: Az apokalipszis aggadája, Múlt és Jövő Kiadó, 1999 (42. old.)

12 Ennek a felfedezésnek a hátterét elemezte Heller Ágnes *A zsidó Jézus feltámadása* című kismonográfiájának első része. (Múlt és Jövő Kiadó, 2000)

13 Nagy kár, hogy ezekből a képekből nem jutott el az „Emlékezés tájai” címet viselő budapesti kiállításra, amely egy-

két fő művet is bemutatott. Fájdalmas és történelmietlen ez a hiány épp a világnak ezen a táján. Épp abban az épületben, ahol ez a látomás a valóságban is életre kelt. Ahol a Chagall keresztjén szereplő megannyi magyar zörgő csontú Jézus, meztelenül vagy halottas ruhájába, imasálba öltöztetve 1944–45 telén gárdákban állt kiterítve, mert itt helyezték el Európa utolsó gettójának halottait. Ha van fontos állomás az „emlékezés tájain”, akkor a zsidó Jézus az, s épp egy zsidó múzeum a legautentikusabb hely és alkalom arra, hogy figyelmeztessen erre az igazságra.

14 Legnagyobb apparátussal a nemrég elment David Flusser, a jeruzsálemi Héber Egyetem professzora tárta fel Jézus történetének ezt a szellemi forrásvidékét *A judaizmus és a kereszténység eredete* című tanulmánykötetében. (Múlt és Jövő Könyvkiadó, 1998)

Ámos Imre verse

*Fonnyadó ágak
Hervadt levelek
Ma sírni tudnék
Csendben, igazán
Öreg nagyanyám
Aludt el halkan
egy ilyen őszi
Szerda délután
Álltak az órák
Mentek a gépek
Belül csak csend
Kint zakatolás
Fekete kendő
Fedte a tükröt
És ásták a sírt
dombok alján*

Kántor Zsolt
Zakariás könyve

Rugasi Gyulának

Mint a legöngyölödő könyvtekerics, az idő jön el,
az Ige, a *megállóra* rótt szövegfoszlányok
megelevenednek. Tűz csap ki a pergamentek közül
s a hamisan esküvők futnak, akár a tolvajok,
de nem lesz *hova*. Ők csak úgy érzik, hogy járnak,
lábaikat rakják egymás után, de ólomsúlyú lesz az első lépés,
s a mozdulat *elhal*, ... lehetetlen lesz megúszni a *könyvet*.
Nyílik, akár a sötét vagy az estike szirmai éjjel,
lassan méltósággal letekeredik a repülő *almanach*.
Valaki az égboltból csomagolja ki
magát. Kihámozza a láthatatlanból a láthatót,
a *kijelentés* sátra újra megépül.
A titok elől ellibben a fátyol.
Ami metaforikus volt, most *előlép*,
lelepleződik a materiális szegmens,
valamennyi eltitkolt dologra fény *derül*.
A történet: a *tomus*, azaz a könyvtest fog folytatódni,
kifolyik belőle az élő víz, a meggyógyult *örvény*,
a *lelki* és a *szellemi* élesen elválík,
kizárólag az *írás* lesz jelen, betölti a mindenséget, mint űrt.
Hol leszünk mi akkor? Mibe kapaszkodunk majd,
ha megpróbáltatunk abban a kiválasztott percben?
Mint egy nyáj, olyan lesz a jók sereglése,
kifeszül az íj, amely Júda,
és Efraim a nyílvesszője.
Libanon cédrusaira ráereszkednek a lángoló papírlapok,
jajgatni fognak Básán tölgyei.
S az Örökkévaló házában az üstök ragyogni fognak,
mint az oltár megszentelt kelyhei.
De Ti, akik a könyvben benne vagytok, ne féljete!k!
Mert lovaitok csengettyűin is ott lesz a felirat: az Örökké-
valónak szentelt. Benneteket nem bánt a könyv.